

INKLYUZIV TA'LIM NAZARIYASIDA IJTIMOIIY YONDASHUV MODELII

Hamrayeva Dildora Ro'ziyevna

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti

Maktabgacha ta'lim fakulteti tyutori.

E-mail: munojatyuldosheva2006@gmail.com

ANNOTATSIYA

Inklyuziv ta'lim vazifasi bolalarning qobiliyatlari va holatidan qat'i nazar, ularning barchasiga sifatli ta'lim taqdim etishdan iborat. Shu bilan birga, inklyuzivlik tamoyili imkoniyatlari cheklangan bolalar ijobiy ruhiy va ijtimoiy rivojlanishga ega bo'lishlari uchun oilada yashashlari va o'z tengdoshlari bilan birga oddiy maktabda bilim olishlari lozimligini nazarda tutadi. Inklyuziv ta'lim tizimi nogironlar aravachasidagi bola yaqin atrofda joylashgan har qanday maktabda ta'lim olishi, o'zlashtirishda qiynalayotgan bo'lsa, o'qish va yozishga o'rganish uchun maxsus yordamga ega bo'lishi, darslarga qatnamay qo'ygan bolaga esa maktabga qaytish uchun tegishli yordam ko'rsatilishini kafolatlaydi. Ushbu maqolada aynan shu xususida so'z yuritiladi.

Kalit so'z. Inklyuziv ta'lim, inklyuziv ta'lim maqsadi, inklyuziv ta'lim tamoyillari, imkoniyati cheklangan bolalar, ijtimoiylashuv, maktabgacha ta'limda inklyuziv ta'lim.

ABSTRACT

The mission of inclusive education is to provide quality education to all children, regardless of their abilities and status. At the same time, the principle of inclusion implies that children with limited opportunities should live in a family and receive education in a normal school together with their peers in order to have a positive mental and social development. The inclusive education system means that a child in a wheelchair can study in any nearby school, if he/she has learning difficulties, he/she has special help to learn to read and write, and a child who does not attend classes ensures that appropriate support is provided to return to school. This article is about this.

Keyword: Inclusive education, purpose of inclusive education, principles of inclusive education, children with disabilities, socialization, inclusive education in preschool education.

KIRISH

Mamlakatimizda ta'lim tizimiga davlat siyosati darajasida e'tibor qaratilmoqda. O'tgan davr mobaynida mamlakatimizda o'sib borayotgan avlodlarni sog'lom fikrlaydigan va har tomonlama yetuk qilib voyaga yetkazish ta'lim- tarbiya jarayoniga samarali ta'lim va tarbiya shakillarini hamda usullarini joriy etishga qaratilgan maktabgacha ta'lim tashkilotlarining samarali tizimini tashkil etish bo'yicha keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmoqda. Inklyuziv ta'limning asosiy maqsadi jamiyatda sog'lom shaxslararo munosabatni o'rganishdir. Odamlar odatdagidek inson madaniyati, xilma-xilligi bilan, inson namoyon bo'lishi va inson salomatligi bilan bog'liq o'zgarishlarni anglashi lozim.

ASOSIY QISM

Inklyuziv – (inklyuziya – inglizcha [inclusion] - uyg'unlashish) hamkorlikdagi ta'lim, butun dunyo hamjamiyati tomonidan eng insonparvar va eng samarali ta'lim sifatida tan olingan. Inklyuziv ta'lim –imkoniyati cheklangan bolalarni maktablarda sog'lom tengdoshlari bilan birga ta'lim olishi. Bolalarda ilk ijtimoiylashuv jarayonlari maktabgacha ta'lim tashkilotlarida amalga oshadi. Nuqsonli bolalar bog'chaga qatnamasligi natijasida itimoiylashuv jarayonidan orqada qolardi. Hozirgi kunga kelib esa ta'lim tizimiga inklyuziv ta'lim tizimi kirib kelishi bilan nuqsonli bolalar ham sog'lom tengdoshlari bilan birga dars jarayonlarida ishtirok etishmoqda. Inklyuziv ta'lim nuqsonli bolalarga nima beradi degan o'rinli savol tug'ulishi mumkin. Bular:

-o'z imkoniyatini o'zi kashf etish

-o'zi harakatlanishibirgalikda, hamkorlikda ishlash imkoniyati orqali yuzaga keladi

-dunyoqarashi o'zgaradi hayotiy tajribasi oshadi

-o'qishga bo'lgan ehtiyoji va qiziqishi ortadi

-o'zini barcha bilan bir xil his qila boshlaydi

-ilgari sezilmagan imkoniyatlari ko'rini boshlaydi.

Maktabgacha ta'limda inklyuziv ta'limning ahamiyati shundan iboratki imkoniyati cheklangan bolalarni yoshligidanoq sog'lom bolalar bilan birga ta'lim tarbiya jarayonlarida ishtirok etishi hisoblanadi. Yoshlikdan ajratilgan, alohida muhitda o'qishdan ko'ra inklyuziv ta'limda o'qish bolalar uchun anchayin qulay. Imkoniyati cheklangan bolalarni maktabga tayyorlashda ota-onalar hamkorligida ishlash asosiy rol o'ynaydi. Ota –onalar qishloq sharoitida imkoniyati cheklangan bolalarga talab darajasida yordam ko'rsatish imkoniyatiga ega emas. Birinchidan moddiy tomondan imkoniyat yetishmasligi , ikkinchi tomondan esa yordamga muhtoj bolalarning go'dakligidan ularning nuqsonini aniqlash uchun pedagog va psixologning malakasi talab etilishidir. Tarbiyachilar psixologlar va o'qituvchilarning maxsus defektologiyaga asoslangan o'quv darsutlarida olgan bilim va malakalari ularning

maxsus guruhlardagi faoliyatlari davomida aniq tashxis qo'yish va sifatli davolashni amalga oshirish imkoniyatini yaratadi. Inklyuziv ta'limning asosiy maqsadi yordamga muhtoj bo'lgan bolalarga samarali bilim olishlari uchun yetarli shart-sharoitlarni yaratishdir.

Maktabgacha ta'limda inklyuziv ta'limni tashkil etishning tamoyillariga quyidagilar kiradi:

1. Inklyuziv ta'limning e'tirof etilishi
2. Inklyuziv ta'limning barcha uchun ochiq bo'lishi
3. Bog'lanishning mavjud bo'lish tamoyili
4. Markazlashtirilmagan bo'lishi tamoyili
5. Inklyuziv ta'limda kompleks yondashish tamoyili
6. Inklyuziv ta'limda moslashuvchanlik tamoyili
7. Malakaviy tamoyillar kiradi.

Nuqsonli bolalarga faqatgina nuqsoni tarafdin emas, balki bunday bolalarga jamiyatning erkin bitta a'zosi sifatida qaralsa maqsadga muvofiq bo'ladi. Uni jamiyatdan ajratish emas, balki undagi mavjud iqtidor va qobiliyatlarni aniqlab ularni yuzaga chiqarishga yordam berish zarur. Imkoniyati cheklangan bolalarning ehtiyojlarini aniqlash, ularning nuqsonini bartaraf etish, korreksiya ishlarini olib borish bilan bir qatorda, bilim ko'nikmalarga ega bo'lish, kasb-hunarga yo'naltirish ishlarini olib boorish talab etiladi.

XULOSA

Xulosa o'rnida shuni aytib o'tish joizki imkoniyati cheklangan bolalarni ijtimoiylashuvi ko'p jihatdan maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilari zimmsiga tushadi. Ya'ni bolalar ilk ta'lim va tarbiyani maktabgacha ta'lim tashkilotida oladi, shu bilan birga bolada guruh bilan ishlash, jamoa bo'lib harakat qilish, ijtimoiylashish ham shu yerda hosil bo'ldi. Bu tamoyilning mohiyatida yordamga muhtoj bolalarga ilk yosh davrida erta yondashish ham yotadi. Alohida yordamga muhtoj bolalar ta'limi boshlang'ich va o'rta maxsus ta'limni olishlari bilan yakunlanmasligi kerak. Alohida yordamga muhtoj bolalarning kasb-hunar ta'limi va oliy ta'limi ham amalga oshirilishi talab etadi. Chunki inklyuziv ta'lim tizimining vazifalaridan biri alohida yordamga muhtoj bolalarni har tomonlama rivojlantirish, ularning barcha huquqlarini ta'minlashdan iboratdir. Alohida yordamga muhtoj bolaning normal rivojlanishiga halaqit berish, nogironlikdan ham og'irroq holatlarga olib kelishi mumkin. Inklyuziv ta'limda kompleks yondashishi tamoyili. Alohida yordamga muhtoj bolalarga nogiron deb faqatgina nuqson jihatdan yondashish emas, balki bu bolalarga har tomonlama yondashish lozim. Bu esa alohida yordamga muhtoj bolalar uchun ta'lim masalasini rejalashtirayotganda uning butun hayoti davomida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan ehtiyojlarni hisobga olgan holda reja tuzish talab etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. Qodirova, F., Ibadullayeva, S. N. (2021). Ta’limda tolerantlikka erishish kelajak o’qituvchisini inklyuziv ta’limga tayyorlashga erishish sharti sifatida. Zamonaviy maktabda va jamiyat aloqadorli.
2. Ibadullayeva, S. N., Jurayeva, Z. (2021). Kar va zaif eshituvchi o’quvchilarni inklyuziv ta’limga tayyorlashda korreksion mashg’ulotlarning ahamiyati. Inklyuziv ta’limning dolzarb masalalari.
3. Sh.N.Ibadullayeva magistrlik dissertasiya “ Ta’lim klasteri asosida inklyuziv ta’lim samaradorligini oshirishning samarali omillarini aniqlash” 2022 y.